

DET DANSKE SPROGS STILLING I DEN FREMTIDIGE UNDERVISNING I GRØNLAND

Af skoledirektør *M. Gam*

Før nyordningen var målet med danskundervisningen i Grønland blot dette at give Grønland et hjælpesprog for så stor en del af befolkningen, som det måtte være muligt. Tempoet i sprogets indførelse blev sat derefter: dansk var et fag, hvor der var lærere, der kunne tage det.

Ganske anderledes er det nu. Lykkeligvis er det grønlænderne selv, der sætter målet og angiver tempoet: målet er så højt som at gøre dansk til det samlede riges sprog, til rigssproget, til „forretningssproget“, for så vidt jævnstillet med grønlandsk, og tempoet bør kort og godt være dette at lære så mange som muligt mest muligt dansk på den kortest mulige tid – og selvfølgelig også på den lettest mulige måde.

Er dette mål nu rigtigt? Er det ikke et farligt mål, og kan det ikke siges at være et kritisk tempo at sætte på? Hvordan bliver det grønlandske sprogs stilling i en sådan offensiv? Er det samtidig „dødsklodderne“, der ringer for det? Er det uansvarligt at lægge et sådant program for indførelsen af dansk heroppe?

„Rigtigt eller forkert – det er nødvendigt“, som det slående er blevet sagt om indførelse af nyt i Grønland i det hele taget. Det er uundgåeligt. Tidens krav lader sig ikke overhøre. Derfor kan man godt beholde hovedet koldt og trække vejret ind imellem for at se, om det er rigtigt, og orientere sig om det grønlandske sprogs overlevelsesmuligheder under dette fremstød.

For den, der ellers ager med stude – og jo alligevel vinder med, omend længe efter at de andre har nået målet – kan det måske synes farligt. For den forsigtige må det være letsindig tale. Men for den, der vil Grønlands vel – som Knud Rasmussen i sin tid og Augo Lyngé i vor tid ville det fremfor nogen – er det ikke galmands- snak og utopisk vrøvl. Det er derimod udtryk for en realistisk tankegang og er i sig selv et rationelt middel.

Tempoet skal man ikke være bange for at få for stærkt. Træerne vokser ikke ind i himlen. Det er der også i dette stykke sørget for! Forholdene er så vanskelige, at

selv det stærkeste tempo bliver moderat, inden det vel er sat. Dansk løber ikke som en hedebrand over hele Grønland på een nat. Det møder hurtigt noget afkølede og bremsende med de besværligheder, der – selv i byerne – dukker op omgående, og branden slukkes måske næsten helt, inden den når ud til de små pladser. Der opstår derfor ikke på det punkt nogen kritisk situation.

Det grønlandske sprogs rødder går dybt i folket, og sagn og sange er det rodnet, der binder det stærkt til den hårde grønlandske jordbund. Det er fjældbundet, og det giver styrke. Så længe Grønland fostrer digtere og kunstnere med en særpræget kunstnerisk udtryksform, – har en litteratur – og for at bruge det helt moderne: en radiofoni – der binder og dyrker og befrier og dermed levendegør sproget, da vil det også leve. Og så længe det lever - og det vil vel sige „altid“ – da skal der også findes en grønlandsk skole, der gør sit til at bevare sproget. Det er eller bør simpelthen være noget, ingen af os kunne tænke os anderledes.

Det er derfor ikke dødsklodder, der skal ringe, men et levende sprog, der skal fortælle, at vel er det timeligt, vi gennem dansk bygger vort tekniske samfund op i det ydre, i det forretningsmæssige, men i det indre får dette samfund sin åndelige kraft og stimulans fra det gamle og ægte grønlandske.

Og uansvarligt er det ikke, hverken fra grønlandsk eller dansk side, at lægge et sådant dobbeltprogram. Det er ganske simpelt uomgængeligt. Det er nu engang blevet dette lille folks lod både at skulle leve et farefuldt liv under hårde klimatiske vilkår og at måtte lære to sprog. Det er krav så store, at det er forståeligt, vi fra dansk side ikke har turdet stille dem hårdt op.

Vi har ventet på udspillet fra grønlandsk side.

Ovre på den anden side af strædet, der skiller os fra Amerika, har man ikke villet stille så stærke krav. Man springer derfor over det eskimoiske sprog og hopper lige ind i det engelske. Kan „stammefrænderne“ tåle det og alligevel forblive eskimoer, så er de gjort af sejgt og godt materiale! Vi har ikke villet gå så vidt – og vi skal være taknemmelige over, at ikke en uforstående politik har ført os ud i noget lignende. Det er grønlænderne os også taknemmelige for, og netop derfor bliver vi ikke i dag misforstået, når også vi – og ikke grønlænderne alene – driver på med dansk. Grønlænderne ved, det er til deres bedste, og det er deres foregangsmænd, der kræver det.

Det kildrer vel nok rart i vore øren, når vi hører grønlænderne tale om dansk som rigssproget, også for dem. Det ville vel være mærkeligt andet? Men vi kvitterer også omgående med, at vi til gengæld vil gøre vores til, at deres sprog kan få sådanne levevilkår, at det ikke blot kan overleve den kritiske periode, men endog får mulighed for opblomstring.

Men det er ikke nok med blomstrende vendinger og store ord! Der er en hverdag, der kræver sit, og om denne hverdag kan man spørge: Hvorfor skal da dansk være rigssproget, og hvordan bliver det det?

Simpelthen af to grunde: Vi skal kunne forstå hinanden – både i den ene og den anden betydning. Danske skal også lære grønlandsk – ja, vist skal de det. Men grønlandsk er nu engang et såre svært sprog, der tales af meget få mennesker på Jorden, og det ligger vort sprog så fjernt. Det *kan* læres, men trods alt slid og mange år deroppe dog kun af de ganske få særligt sprogbegavede og energiske, som har lejlighed til at bruge, at *skulle bruge*, det i det daglige. Det vil altså ikke blive via grønlandsk, de to folk kan få hinanden i tale og få tilstrækkelig kontakt. Det er en kendsgerning, og den må man tage ad notam. Men man kan udmærket komme grønlænderne *i møde* på deres eget sprog ved at interessere sig for det – det er forøvrigt et meget interessant sprog at studere – det betyder noget og kan „bryde isen“, hvis man kan sige lidt på grønlandsk og derved vise, at ligegyldig og overlegen over for det grønlandske sprog er vi ihvert fald ikke. Den ene side af „forståelse“ kan i nogen grad dækkes ind derigennem.

Men det er ikke nok. Den dybere forståelse kan ikke etableres ad den vej. Der går vejen gennem dansk. Det kan føles lidt flovt somme tider, set fra vores side. Det er jo grønlænderne, der i den forbindelse kan mest og har gjort den største indsats ved at lære vores sprog. Det tænker vi vist ikke altid på! Det kan ikke blot fejles til side med et: Det er de jo nødsaget til! Det er en præstation at tilegne sig et andet sprog ved siden af sit eget, tilmed et, der er så forskelligt fra det, som det vel kan være.

Dansk bliver arbejdets sprog, hverdagens sprog, og grønlandsk bliver vel så „søndagssproget“? Dansk må til, når der skal samfiskes med færing og danske (norske). Et samfiskeri er indledt i år. Elever på skolerne, især da de højere skoler, må bruge dansk i undervisningen; i læretid og studietid, her og særlig da i Danmark, anvendes dansk meget eller udelukkende; på fabrikker, i søfarten – ja, hvad man kan nævne af lignende art – vil der kræves dansk, rigssproget. Det bliver i den tekniske tidsalder den smørelse, der skal få det hele til at gå.

I undervisningen gør vi os dette klart. Der kan ikke for tidligt lægges en god grund for tilegnelsen af dansk. Børnehaver findes nu i alle byer. Det mærkes absolut på børnenes dansk, når de begynder i skolen. I Frederikshåb og Godthåb gør vi i år to interessante forsøg. Halvdelen af alle børnene i første klasse har ikke grønlandsk, kun undervisning på dansk. I Godthåb er tilmed de grønlandske børn i disse to forsøgsklasser – der begyndte nemlig fire førsteklasse i Godthåb i år! – blandet med et lignende antal danske børn, så de skulle have de bedste muligheder for at lære dansk. Det synes at gå godt. De små grønlændere begynder at vove sig ud i

dansk både over for lærer og danske kammerater. Det er ikke for at kvæle grønlandsk, at det ikke er med i år. Tværtimod vil vi mene, at det vil vise sig lettere næste år, når dansk er lært i forvejen, for det er nemlig svært for grønlænderne at lære grønlandsk! De lange ord er for de små lige så uoverskuelige som et lignende langt dansk ord ville være det for små danske nybegyndere.

Men selvfølgelig er det først og fremmest for at få lagt et godt grundlag for dansk, at vi det første år udelukker grønlandsk. Men det er altså kun et forsøg. Samtidig håber vi her i Godthåb, at blandingen af børnene vil være heldig og virke opbyggende med henblik på dansk-grønlandsk forståelse. – De grønlandske forældre viser forsøget stor interesse.

Men det er heller ikke gjort dermed! Vi kan ikke gøre for meget for at få skred i det med dansk. Således mærkes det helt op i realklasserne, at der kommer et „dødt punkt“, som det måske ikke lykkes at få de fleste af eleverne over: De kommer ikke til at tale flydende og frit dansk.

For at få den hindring fjernet har vi i 1959 gjort et forsøg med at sende en hel realklasse til Danmark i 3 måneder. De har været i spejderlejr, på landet, i København en halv snes dage, gået i realskole en måneds tid. De er kommet i gang på dansk. De har set det danske samfund fungere og lært de danske at kende i deres eget land. Det var en succes, ligesom det har været det alle tre gange i de senere år, når vi har haft en flok skolebørn i Danmark på en sommertur.

Der er store planer om at gå videre ad den betrædte gode vej, hvis det økonomisk og praktisk er muligt. Således tænker vi alvorligt på at søge gennemført, at alle elever – måske 30 til 40 – der skal på realskole, kommer et helt år til Danmark først. De skulle gå i dansk skole hele året, og de ville komme fuldstændig dansktalende tilbage. De ville aldrig falde tilbage, for dansk var blevet naturligt for dem. Og det ville lette dem tilegnelsen af stoffet på realskolen, så de blev endnu bedre rustede til at studere videre i Danmark i givet fald.

De kommende år i produktionens og teknikkens tidsalder, som vi allerede står i, vil kræve meget dansk af de unge. På de tekniske skoler og handelsskolerne, der vil komme med en lærlingeordning, bliver undervisningssproget uden tvivl overvejende dansk. Lærebøgerne er på dansk. Det vil blive alt for besværligt, ja, uoverkommeligt at få dem udgivet på grønlandsk. De tekniske fag vil også mest praktisk kunne benytte danske fagudtryk – kort sagt: eleverne må være danskkyndige. I mindre omfang vil dette nok gælde for sømands- og fiskeriskoler, men også der vil dansk være vigtigt i det lange løb. Også her vil danske lærebøger være at anvende.

Der er allerede en form for teknisk skole i gang og ligeledes for handelsskole. I denne vinter vil et sømandskursus blive gennemført i Godthåb med 20 unge fra hele landet. Her kræves ikke specielt dansk kundskaber ved optagelsen, da det først og

fremmest er sømandsskab, der skal læres, men det ville have været et stort plus, om undervisningen i navigation og motorlære kunne være foregået på dansk. Nu skal en langsommelig tolkning til, som næsten forlænger tiden med 100 procent for de fags vedkommende.

I de såkaldte a-b-skoler går vi videre med det forsøg, der blev sat i gang i 1950. Det er fastslået, at tanken var rigtig. Og når udbygningen i form af skolelokaler er til det, så går vi videre og gør endnu flere af de store skoler dobbeltsprogede. Morsomt nok er det, at den nye skoleordning i Danmark nu også taler om a- og b-linje. Grønland kan altså også være foregangsland!

Det er ikke muligt at lære alle grønlændere dansk, i hvert fald ikke lige meget. Vel halvdelen må nøjes med noget dansk. De bedst begavede, der kommer i b-klasserne, skulle gerne blive dem, der ikke alene lærer mest dansk, men også bliver dem, der besætter de betroede stillinger engang - og går foran i det tekniske fremstød og i det praktiske organisationsarbejde.

Grønlandsk bliver søndagssproget for denne den førende halvdel, dansk hverdags- og forretningssproget. Med søndagssproget menes ikke blot kirkesproget, men det, at man hviler ud fra hverdagen, fra „forretningen“, i dette sprog. Man lægger hverdagens mere overfladiske sprog og tager sig ligesom et åndeligt bad i det sprog, der går dybest.

Hvis dette for en stor del af den grønlandske befolkning kunne blive den sproglige status, så ville både dansk og grønlandsk vist være tjent dermed.

Og danske og grønlændere kunne også være tilfredse dermed.

